

שיחת מורינו המשגיח הגר"י קפלן שליט"א

[פרשת תז"מ ב' אייר תשפ"א]

'מחשבין חמישים יום לשמחת התורה'

'רבות בנות עשו חיל'

'ביום הזה באו מדבר סיני'

'לה"ר – 'לשון תליתאי'

פרק א' כבוד התורה – דיבוק חברים/ פרק ב' ימי העומר/ פרק ג' מ"ח קנינים/ פרק ד' 'כבוד התורה גדול'/ פרק ה' לה"ר 'בדד ישב'/

פרק א'

כבוד התורה – דיבוק חברים

א.

'לא נהגו כבוד זה לזה – כבוד התורה וכבוד חבירו'

בגמ' יבמות [ס"ב:]: "אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לר"ע .. וכולם מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה .. תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת". ובביאור ענין הנתבעות על מה שלא נהגו כבוד זה לזה, כתב המהרש"א שם [ד"ה מפני], דמה שלא נהגו כבוד זה בזה היינו דלא חשו לכבוד תורתן של חבריהן, וביאר המהרש"א דלכך בא עליהן עונש המיתה דייקא, דהא כתי' בתורה 'כי היא חייד' וכו', וע"כ היכא דחסר בכבוד התורה, הרי אינו זוכה לחיים הבאים ע"י התורה, ומתו מחמת כן. ומבואר א"כ בדבריו דנתבעות תלמידי ר"ע היה כלפי כבוד התורה.

אולם מאידך גיסא, הושרשנו מרבותינו שעוררו תדיר בימי הספירה בהתחזקות וקניית המידות שבין אדם לחבירו, ושגור בפיהם שזהו היה הנתבעות מתלמידי ר"ע, שלא נהגו כראוי [עפ"י דרגתם] בכבוד חבריהם, [ומה דשייך ענין זה בין פסח לעצרת דייקא¹, יל"ב בפשיטות עפ"י ב' הדרכים, דלפ"ד המהרש"א היינו משום דספיה"ע הוי הכנה למת"ת דשם ניתנה לנו התורה ונתגלה כבודה², ואף לפי הדרך דהחסרון הוא בבני"א לחבירו, שייך הדבר להכנה למת"ת דהיתה הקבלה 'כאיש אחד בלב אחד']. ויש להבין, מהו שייכות ענין זה דנתבעות על כבוד חבירו, למש"כ המהרש"א בהנתבעות על כבוד התורה, דלכאוי חזינן לפי"ז דתרוייהו איכללו במה 'שלא נהגו כבוד זה לזה', וצ"ב.

ולכאוי יש אתנו המקום ללמוד כן מענין המ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם, דהנה יעוי' בס' משנת ר"א [ח"א ענין תורה ותלמודה פרק קניני התורה], שהאריך לבאר דאלו המ"ח קנינים לאו היינו ה"ת ללמוד התורה וכד', אלא הרי הם מעמידי התורה עצמה, וכענין קנין דהוא יוצר את חלות הקנייה, אף קנינים אלו יוצרים ומעמידים הם את מציאות התורה אצלנו³, והנה בין המ"ח קנינים נשנה הקנין דדיבוק חברים, ומבואר א"כ דענין דיבוק החברים הרי הוא ממעמידי התורה.

ומעתה שנינו א"כ בזה השייכות בין העמדת התורה לבין ענין בני"א לחבירו. ויש בזה ליתן טעם לד' המהרש"א דזהו הביאור במה שעיי' שלא נהגו כבוד זה בזה הרי היה חסר בזה בכבוד התורה, והיינו דחיסרו א' ממעמידה שהוא מעלת דיבוק החברים, וע"כ ממילא לא היה להם את החיים הבאין ע"י העמדת מציאות התורה.

אכן אכתי ללמוד אנו צריכין, מהו תוכן השייכות בין ענין כבוד התורה לענין דיבוק החברים וכבוד חבירו עד שנעשים הם ממעמידה.

ב.

ד' המהרש"א - 'אפשר שדברו לה"ר'

ובאמת שמד' המהרש"א הנ"ל גופא למדנו להך שייכות שבין כבוד התורה לכבוד חבירו, דהנה בהמש"ד שם ביאר המהרש"א דהא דמתו במיתת אסכרא דייקא, "דאפשר שכ"א דבר לה"ר, והיה מספר בגנות חבירו, וסימן לה"ר אסכרא כדאמרין בפרק ב"מ [שבת ל"ג.] "וכו', ודבריו מבהילין, דנמצא דהיה עליהם התביעה מחמת לתא דלה"ר, ודבר חדש הוא. ועכ"פ למדנו מדבריו לשייכות זו, דהא לה"ר הרי הוא מענינים שבין בני"א לחבירו, וכדאי [ערכין ט"ז:]: לענין מצורע הנענש על שדבר לה"ר, ד'הוא הפריד בין אדם

¹ עיי' במהרש"א שם מה שביאר בזה.
² וכמש"כ המהר"ל בנתיב התורה פ"ב יעוי"ש.
³ נביא בזה מעט מלשונו הזהב שם, "והיינו שכמו שבכל דיני קנין שבתורה אין קונים הדבר אלא בקנין שנתפרש בו ולא זולתו – כך הוא

⁴ וית' בהמשך.
בתורה, דהלכה היא דכך הוא קניינה, ובלא"ה הרי הוא כנפל עליה או פירס טליתו עליה במציאה דלא עשה כלום", יעוי"ש עוד.

לחבירו ובין איש לאשתו אף הוא" וכו', הרי שתוכן החסרון בלה"ר הוא על הפרדת אדם מחבירו, ומדבריו מוכח החסרון שבלה"ר דהענין בזה הוא משום כבוד חברו, וכפשטות המשמעות מד' שהאיסור לספר הוא בגנות חברו, דזהו הענין שבו חסר המסופר מלה"ר שנאמר עליו⁵, ומבואר שייכות ענין לא נהגו כבוד זה בזה האמור עפ"י המהרש"א בכבוד התורה, דשייך הוא למה שלא נהגו כראוי בכבוד חבריהם ע"י ש"כ"א דבר לה"ר.

וכן בד' המהר"ל יש לנו ללמוד לכאן להך שייכות, דבנתיב התורה [פ"י] כתב לבאר עונש מיתתם שהוא מפני ש'לא נהגו כבוד בתורה' וע"כ לא זכו למה שנאמר בה אורח ימים בימינה וכו', יעו"ש, אולם מאידך גיסא בנתיב אהבת רע כתב בביאור נתבעותם שהוא על ענין כבוד חבריהן ומלתא דבנ"א לחבירו⁶ יעו"ש, ודבריו עולים בקנה אחד עם המבואר בד' המהרש"א, דבמעשה דתלמידי ר"ע, למדנו דשייכי ב' הענינים, כבוד התורה וכבוד חברו, זה בזה. ויל"ע בביאור שייכות זו, דלכאן הוי ב' ענינים דל"ש אהדדי וצ"ת.

עוד יש לנו להתבונן בגוף ד' המהרש"א, דכתב דמה שמתו באסכרא 'אפשר שהוא משום לה"ר', ויש לתמוה, חדא, וכי שייך למימר כן על קדושי עליון כתלמידי ר"ע, שאף לפי המבואר בפשטות שלא נהגו כבוד כראוי זה בזה, השרישו לנו רבותינו שהיה זה תביעה דקה מן הדקה כפי מדרגתם, ואיך שיי"ל דעברו על איסור המפורש בתורה, ואף אם היה אבק דאבק סו"ס איסור הוא, ואף נקרא המספר 'עברנא' [כדאי בגמ' על העובר ע"ד וכו', וכ"כ הח"ח ה' לה"ר ב, ד על המספר לה"ר]. זאת ועוד אחרת, דלפ"י המהרש"א שנענשו על שדברו לה"ר ק' איך לא מוזכר כן בגמ' כלל, ואף דאמנם אי' דמתו באסכרא דהוא סי' ללה"ר, אכתי הא כלפי גופא דעובדא לא נזכר בד' הגמ' כלום מעי"ז שדברו לה"ר, אלא שלא נהגו כבוד זה בזה. ואף דאכן לה"ר עיקר ענינו הוא לכאן שנפגע כבודו של המסופר, ושייך יותר לענין דכבוד חברו, מ"מ לא נזכר בגמ' שהיה ע"י לה"ר, וצ"ב.

פרק ב' – ימי העומר

ג.

ניהוג שביתה ממלאכה – הנהגת חוה"מ לעומת הנהגת האבלות

ונבוא לעסוק בענינים ותוכנם דימי הספירה דבהן קיימינן, הנה פסק השו"ע [תצ"ג, ד] "נהגו הנשים [וכתב המשנ"ב דה"ה לאנשים] שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עצרת מ' שקיעת החמה ואילך". ויסו"ד הוא מד' הטור שם, ובטעם הדבר, כתב הטור שהוא מאסמכתא, דבפ' ספירת העומר לש' הקרא הוא 'שבע שבתות' מלש' שבות, ודמ"א ללש' הקרא בשמיטה שאף התם כתי' 'שבע שבתות', מה התם אסור במלאכה אף הכא כלפי ספירה אסור הוא במלאכה, יעו"ש. עוד הביא בזה הטור טעם נוסף [והביאו המשנ"ב סק"ט בשם הפוסקים], דהוא משום שנקברו תלמידי ר"ע אחר שקיעת החמה והיו העם בטלים ממלאכה, ולפ"י אף איסור המלאכה שייך לענין האבלות על תלמידי ר"ע⁸.

והנה בגוף ביאור הטעם הראשון שבד' הטור דאיכא מענין שביתה בספיה"ע, נראה דיסודו הוא עפ"י הרמב"ן הנודעי [ויקרא כג, לו] בקרא דחג הסוכות, דכתב דבחג הסוכות היו"ט שאחר חוה"מ הוא יום השמיני, ודכותה בחג המצות הוא חג השבועות שלאחר ספיה"ע, וז"ל 'יוצא בחג המצות שבעה ימים בקדושה לפנייהם ולאחריהם, כי כולם קדושים ובתוכם ה', ומנה ממנו תשעה וארבעים יום שבעה שבועות כימי עולם, וקדש יום שמיני כשמיני של חג, והימים הספורים בינתיים כחולו של מועד בין הראשון ובין השמיני בחג, והוא יום מתן תורה'. הרי דהו"י ימי הספירה כחוה"מ שבין פסח לשבועות, ומעתה שייכי לאיסור מלאכה כענין חוה"מ דנהגת בו השביתה ממלאכה שאינה דה"א, אכן מעתה יש לנו לעיין מהו שייכות הטעם השני דהוא מענין אבלות דתלמידי ר"ע לטעם הראשון דהוא מענין המועד, דהלא דבר והיפוכו הוא.

ולכאן צ"ל, דהו"י ב' הטעמים כב' צידי המטבע, דמתחילה היו הימים כימי חוה"מ ולאחר מיתת התלמידים נתהפכה הנהגת אותן הימים מימי מועד לימי אבל, והיינו, דאותה ההנהגה שהיתה מחמת המועד נהפך סבתה להיות מחמת האבל, וביאור השייכות שבשניהם לאיסור המלאכה הוא, דמחמת תרי הענינים בעי' שיהו הימים בניהוג שאינו מן הסדר הרגיל, ובתחלה היה כן משום דהיו ימי מועד, ולבסוף היה כן מחמת ענין האבלות השרוי בהן, וזוהי נקודת השייכות דבין ב' הטעמים לאיסור המלאכה.

אכן אכתי בעינן אן למידע בביאור גוף הענין, מהו שייכות ענין חוה"מ לימי הספירה, ומהו עבודתנו באותן הימים השייכת לחולו של מועד, וכן צ"ב האיק מתקיים הענין המסוים שבניהוג המועד, ע"י ניהוג האבלות שבימים אלו.

ד.

'מחשבין חמישים יום לשמחת התורה' – 'ומעת צאתם ממצרים נכספין איליו'

⁵ ואגב אורחא יש ללמוד מכאן מה דמוכח מד' התוס' ר"פ מרובה, [ד"ה מרובה], דענין התענית בא הוא מענין השביתה שביום, דכחלק מהשביתה מן הסדר הרגיל, שובתים מאכילה ושתיה, [דחק' התוס' שם מ"ט לא תני אין בין יוה"כ לשבת שזה אסור באכילה וזה מותר, וחזינן דהוי ענין התענית מענין עצמותו של יום יוה"כ, וע"כ הו"ל להיות נשנה כהפרש בינו ליום שבת], וכ"ז כדמוכח בגמ' דשייכא ענין השביתה ממלאכה לתענית דענינה שביתה ממאכל וממשתה, [והוא אשר נודע להוכיח מד' הר"מ שכתב בפ"א משביתה עשור הל"ד, "מצות עשה יש ביוה"כ והיא לשבות בו מאכילה ושתיה"], ומבואר דענין התענית הוא מענין שביתה ממאכל ומשתה, וכנ"ל.

⁶ יעו"י בספר הזכרון לבעל הפחד יצחק [מאמרים בהל' חובת הלבבות מאמר ה'] במה שביאר כע"ז.

⁷ ואף צ"ן למה שכתב בנתיב התורה דשם פ"י הענין המבואר.

⁸ וסמך לדבר, דשייכא השביתה מאיסור מלאכה לענין האבלות, למדנו מד' הגמ' בתענית [י"ב:] דילכא לאיסור מלאכה בתעניות מהא דאי' 'קדשו עצרה', "כעצרת מה עצרת אסור בעשית מלאכה אף תענית אסור בעשיית מלאכה", ומבואר דכחלק מניהוג האבלות והצער דתענית, הוא מה דאסור בעשיית מלאכה.

ונראה לבאר תוכן הענין בשייכות ימי הספירה להיות כחוקה"מ. ובהקדם, הנה כתב הר"ן⁹ סו"פ ערבי פסחים, [ד"ה וכו' בתו"ד] גבי ענין הספירה שבזה"ז וז"ל, "ובהגדה גם כן אמרו שבשעה שאמר להם משה תעבדון את האלוקים על ההר הזה, אמרו לו ישראל משה רבינו אימתי עבודה זו, אמר להם לסוף חמישים יום, והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו, מכאן קבעו חכמים לספירת העומר, כל' בזה"ז שאין אנו מביאין לא קרבן ולא עומר, אלא מחשבין חמישים יום לשמחת התורה כמו שמנו ישראל באותו זמן", עכ"ל.¹⁰ ומבואר בדבריו, דתוכן ענין הספירה שבזה"ז, הוא 'לחשב לשמחת התורה', והנה לפו"ר ממש"כ דהיה 'כמו שמנו ישראל באותו הזמן', היה מקום לומר דגם בנ"י היו מונים לשמחת התורה, אכן נראה פשוט דאין כונת הר"ן כן דהא הוסיף טעם למנין הספירה בזה"ז שהוא לשמחת התורה, ול"ס ליה במה דעושים כך כי כן נהגו אבותינו, ומבואר א"כ דכתב בזה טעם המכוון לזה"ז, שכבר התורה בדינו. ול"ש ציפיה לנתינתה. וע"כ דכונתו דהם היו מונים ומצפים לקבלת התורה, שעדיין לא ניתנה להם, ואנו שכבר ניתן לנו התורה, מנייתנו הינה 'לשמחת התורה' שכבר בדינו.

ובביאור הענין ד'מונים' לשמחת התורה, אין נראה דהיינו שמונים ומחשבים לזמן שבו תהא שמחת התורה, דבזה ליכא תוכן בעצם המנייה, ומה אתא הר"ן להשמיענו בזה כלפי עבודתנו שבספירה בזה"ז. אלא נראה בביאור כונתו, דעצם עסק המנין שמונים ומחשבים כל יום עד לזמן מתן תורה זהו בעצמו 'שמחת התורה'. ויסוד הדברים יש ללמוד מד' הרמב"ן על הקרא [שמות י"ט, א] ד'בחודש השלישי לצאת בני' מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני', דלכאוי' מאי אשמעינן בזה דביום הזה באו לסיני, וביאר הרמב"ן שם [ד"ה בחודש] "אבל בעבור היות ביאתם במדבר סיני שמחה להם ויו"ט, ומעת צאתם ממצרים נכספים איליו, כי ידעו ששם מקבלים את התורה, כי משה הגיד להם שנאמר לו תעבדון את האלוקים על ההר הזה" וכו'. ולמדנו מדבריו, דשייכא השמחה שבדבר ההגעה לסיני לעצם כיסופם לקבל התורה, שע"י כיסופם לקבל התורה ולהגיע למקום נתינתה, היה להם השמחה בהגיעם למקום. ושני הענינים אשמעינן הקרא כא' בקרא ד'ביום הזה באו מדבר סיני', והיינו שבאותו יום יצאו הכיסופין מן הכח אל הפועל והיה השמחה ויו"ט מחמת כן, וזוהי היתה העבודה של בני' באותו הזמן להתבונן ולשמוח במה שראויין ועומדין לקבל את התורה, וזהו מה שעשו ביום בואם לסיני.

והוא המבואר בד' הר"ן דהמנייה והכיסופין לחג מת"ת בזה"ז, הוא גילוי השמחה שבתורה, שאנו שיש כבר בדינו את התורה, מעמידים שמחתנו בה, ומתבוננים בזכות ויקרת המצאותה.¹¹

ה.

'שיהיו ד"ת חדשים עליך' – 'בראשונה אין חסורי מחסרה'

וכאן המקום אתנו להתבונן ולהרגיש, אחר שזכינו כהיום הזה כולנו כאחד לבוא למדבר סיני, וכמעט לא נפקד ממנו איש, שודאי ראוי הוא זה לנו לשמחה ויו"ט¹², שומה עלינו להתבונן איך לשמר השמחה שבבואנו למדבר סיני שיהא חדשים בכל יום, דהנה כתב רש"י על הקרא דביום הזה באו מדבר סיני, [ד"ה ביום] "מהו ביום 'הזה', שיהיו ד"ת חדשים עליך כאילו היום נתנו", וממה שנא' זה על הקרא דביום הזה באו וגו' מבואר, דאי"ז אמור רק כלפי ד"ת עצמם, אלא כלפי עצם אותו היו"ט דביום הזה באו מדבר סיני, דבעי שתהא אותה השמחה כ'חדשים בכל יום', ומעתה עלינו להתבונן איך נשמר בליבנו לאותו היו"ט דחזרתנו למדבר סיני.

והנה א' מן הדברים שלמדנו בתקופה הקודמת הוא מה שבאפשרותינו להקבע בין כותלי הישיבה בלי צאתנו ממנה, שהוצרך לכל יציאה ממנה 'עקירה' מן המונחות שהיינו שרויים בה, והתעלינו מתוך קביעותינו בזמן מרובה בה בלא הפסק¹³, וע"כ נראה דראוי הוא לקבל על עצמינו כחלק מחקיקת שמחת בואנו כולנו למדבר סיני, למעט כמה דאפשר ביציאתינו מבין כותלי הישיבה, שבזה נבחין במעלת המצאותנו בביהמ"ד. וכדי שיקבע הדבר אצל כ"א בפועל, ראוי שיקבל כל אחד קבלה מעשית שלא יצא מן הישיבה עד סוף סוגית טלאים כדמעיקרא¹⁴, ויש להסמך בזה לד' הר"ן ריש נדרים דבמתני' הראשונה ליכא חסורי מחסרה, וה"נ לדין שבסוגיא הראשונה לא יהא 'חסורי מחסרה' כלל, ע"י מה שלא נפקד בעת לימודה מבין כותלי הביהמ"ד, ובזה נרגיש בכל יום ויום מחדש שמחת בואנו למדבר סיני, ע"י שנתבונן ביקרת מציאותנו שביני עמודי הישיבה.

ו.

עבודת חג השבועות – 'הכל מודים בעצרת דבעינן לכס'

ונשוב לד' הר"ן והרמב"ן שעמדנו בהן מקודם, ונתבאר דענין עבודתנו בהמנייה והספירה שבזה"ז, הרי הוא לעסק שמחת התורה, והיינו ההתבוננות ביקרת מעלתנו שזכינו דנמצאת התורה בדינו, ומה שמנו אבותינו בכיסופם לנתינת התורה, שזו היתה עבודתם אז, וכמו שלמדנו מהקרא דזהו עבודתם שעשו 'ביום הזה שבאו למדבר סיני', נהפך אלינו בעבודת אלו הימים, לעסק והתבוננות במעלת התורה שניתנה לנו, וכמו אצל אבותינו שכיספו למת"ת ושמוחו בזכותם לקבל התו', ע"י שמשה הגיד להם מעלת התורה שע"י יתעבדו את האלוקים על המקום הזה¹⁵, ה"נ אנו ע"י החקר והתבוננות שבמעלת התורה זוכים לשמוח בהמצאותה אצלנו. ולמדנו מכאן דבר חדש בעבודתנו בימי הספירה, שהוא בעסק ההתבוננות ביקרת המצאות התורה אצלנו וכנ"ל.

⁹ אשר את נקודת החידוש שבדבריו, שמעתי מרה"י הגר"ד כהן שליט"א.

¹⁰ והנה כלפי ענין המנין נודעו ד' החינוך [מצוה ש"ו] בטעם המצוה דספירת העומר, וז"ל "להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל... כי המנין מראה לאדם כי כל יעשו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא, וזהו שאנו מונין לעומר" וכו'. אכן שניא מזה ד' הר"ן דס"ל דענין המניה כיום אי"ז להראות חפצינו, אלא לשמחת התורה, כנ"ל.

¹¹ ויתבאר הדבר יותר להלן מאות ו' והילך.

¹² וכמו שאמר לי השומר [שאינו דת], שאני רואה שהבחורים שמחים לשוב לישיבה, והוסיף, גם הרבנים...

¹³ וכמו שאמרו לי בחורים, שמתחילה חשבו ש'אי אפשר להיות בישיבה לכ"כ הרבה זמן מבלי לשוב לזמן מה באמצע, אולם בתקופת הקורונה ראו שטעות הוא בידם אלא שייך לכ"א לשהות לתקופה ארוכה בין כותלי הישיבה, ואף התעלו מזה יותר.

¹⁴ שבזמן זה היא הסוגיא הראשונה.

¹⁵ וכמש"כ הרמב"ן שם דהיה זה ע"י שמשה הגיד להם

אלא דאכתי צל"ב שייכות עבודת מנייתנו לחג השבועות דייקא, ובשלמא אבותינו שמנו ליום זה, היה משום כיסופם לנתינת התורה שהיתה אז, אולם מה שייך איפה עסק ההתבוננות במעלת התורה והשמחה שבאה עי"ז לעבודת חג השבועות.

ונראה הביאור, משום דעבודת חג השבועות היא בגילוי יקרת התורה, והשמחה שלנו בנתינתה לנו, וכמו שלמדנו מד' הגמ' בפסחים [ס"ח:]: דהכל מודים בעצרת דבעינן לכה, והיינו דזהו כל ענינו של חג השבועות גילוי מעלת נתינת התורה, [וכדתי' בסמוך המעלה המסוי' אשר היתה בנתינת התורה והשמחה עליה], ועי"כ יו"ט הוא לנו בשמחתנו על שזכינו למעלה זו דנתינת התורה, ובזה בא ענין המנייה שבזה"ז לחג השבועות, דכהכנה ליו"ט זה מתבוננים אנו בכל יום על מעלת התורה שבידינו, ומענין היו"ט דשבועות שבא בסוף אלו הימים, שהוא שלימות השמחה על נתינת התורה שהיתה ביום זה, אחר ההתבוננות שקדמה בימים שלפניו במעלת נתינתה זו לנו.

ז.

'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה – ימי ספיה"ע כחווה"מ בין פסח לשבועות'

ומעתה בזה יש להבין ד' הרמב"ן גבי ספיה"ע, דחשיבי ימי הספירה כחווה"מ שבין פסח לשבועות, וביאור הענין מבואר לאור הנת', דהא ענין של ימי חוה"מ הוא מהמשך ענין היו"ט שלפניו כהכנה לקראת היו"ט שלאחריו, וזהו נמי ענין דימי ספיה"ע, דמתחילים הם אחר היו"ט דיצי"מ דכל עצמה הייתה כדי שיקבלו ישראל את התורה, וכדתי' בקרא [שמות ג, יב] 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה'. וכדכ' בזה עוד רש"י בשה"ש [פ"ב פסו' י"ג ד"ה קומי] 'קומי לך לקבל עשרת הדברות', שהיתה יציאת ישראל ממצרים הליכה לקראת קבלת התורה¹⁶, ועבודת ימים אלו הם מענין יו"ט זה, ההתבוננות ביקרת מעלת קבלת התורה שניתנה לנו בחג השבועות, [וכמו שהיתה עבודת אבותינו אחר שיצאו ממצרים בכיסופם ליום מת"ת, כדכ' הרמב"ן הנ"ל]. וכ"ז הוא כהכנה לקראת היו"ט דשבועות דשם הוא גילוי השמחה בשלימותה על קבלת התורה שניתנה לנו ביום זה, וזה בא אחר ההתבוננות וההתעלות שבימי ספיה"ע במעלת התורה והשמחה בה, שע"י כן באים לשמחה שלמה בעצרת אחר ההכרה במעלתה של נתינת התורה שהיתה ביום זה. ונמצאו ימי ספיה"ע שהם הממשיכים מענין יו"ט דפסח לקראת יו"ט דעצרת, ועי"כ הגדרתם היא כחווה"מ שבין פסח לעצרת. וכמו שנתבאר.

ח.

'שלמדתי תורה ונתרוממתי'

אלא דאכתי בעינן להעמיד מהו שייכות עסק המנין לשמחת התורה - לימי ספירת העומר דייקא.

ונראה [כמשית' להלן בהרחב] דהנה במ"ט ימי הספירה חזינן דבכל יום מתחדש ספירתו עוד, והוא סדר מנין הימים באופן טבעי, שבכל יום מכיר האדם עוד תוספת השייכות לטבעו¹⁷, [וכמשנת' שהוא ענין השביתה ממלאכה מעין חוה"מ להשיג לב על מעלת הענין הטבעי], ומעתה שייך הדבר לסדר עבודתנו בהמנין לשמחת התורה, שהוא ההתבוננות בכח התורה שבידינו להשפיע על כ"א בתוכו הוא, שחודרת התורה לכל תכונה והנהגה שבו ומרוממותו, וככל שמשפיע האדם את התורה עליו, כך חודרת ומשפיעה בו. וכדתי' בתורה שהיא מאירת עינים ומשיבת נפש וכו', והיינו דפעולתה בראיית האדם עצמו ובעצמות נפשו, ועבודת ההכרה שבנין מסוים זה למדנו בענינו של חג השבועות, שכתב רש"י בפסחים [ס"ח: ד"ה ואי] 'שלמדתי תורה ונתרוממתי', והיינו, דהתורה מרוממת את טבעו של האדם עצמו להיות מרומם, ומעתה זהו אף ענינו של העסק דשמחת התורה שבספיה"ע, דענין של ימים אלו הוא מענינו של חג השבועות, ואף חשיבי מחמ"כ חוה"מ דחג שבועות, כדתי' לעיל. ועי"כ בימים אלו נמי חלה עבודת ההתבוננות וההכרה בכח התורה לרומם את האדם עצמו, וזהו העסק המביא לשמחת התורה על שנמצאת בידינו ומרוממתנו, ששלמותה של שמחה זו הינה בחג השבועות, ובכל יום ויום יש לנו להוסיף ולהעמיק יותר בהכרה זו בכח התורה לחזור לרובדיו הפנימיים של האדם ובטבעיו.

ט.

ימי ספיה"ע – מ"ח קניני התורה

והנה מבואר בספרי רבותינו, דהמ"ח ימים מכוונים כנגד מ"ח קנינים, ובהם ניתן בכל יום ללמוד ולהכיר מעלת קנין אחר מן המ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם. [וביום המ"ט הוא חזרה על הכל, או התעלות יתירה מכח כללות המ"ח]. ויל"ע בטעמא דהא מילתא, מהו ביאור הענין דמכוון כל יום כנגד קנין מסוים, ולא דמכוונים כל המ"ח קנינים בכללות כנגד אותן הימים. ובכלל יל"ע מהו שייכות דמ"ח הקנינים לימי ספיה"ע.

ונר' דיל"ב זה לאור הנת', ובהקדם נבוא לעיין בגוף ענינם דהמ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם, דיש להבין במה תוכנם ותועלתם דאותם המ"ח קנינים כלפי לימוד התורה. והנה בברייתא דקנין תורה [אבות פ"ו], דשם נשנו המ"ח קנינים איי "שהמלכות נקנית בשלשים מעלות, והכהונה בעשרים וארבע, והתורה נקנית במ"ח דברים¹⁸ ואלו הן" וכו'. הרי, דדימתה המתני' מ"ח הדברים שנקנית בהן התורה למניני המעלות דכהונה ומלכות. וצ"ב בתוכן הדימוי, דבשלמא במלכות ובכהונה הוי המנין מנין דמעלות או מתנות הקיימות להם כבר, דבמלכות הוי מנין מעלות הקיימות בראוי להיות מלך, וכן בכהונה המנין הוא הכ"ד מתנות שזוכים בהן

¹⁶ יעוי' במפ' דעמדו במה דבתורה אי' הלש' 'דברים' ובכהונה ומלכות הלש' דימעלות', יעוי"ש.

¹⁷ יעוי' שיחת בא תשפ"א אות כ"א דנת' ענין זה בהרחב. ושייך הדבר לענין העומר, שענינו להביא מן הטבע, ובה מתגלה ההכרה בהמצאות התורה בכ"מ, וכחזינן מהא דבעינן מנחת שעורים דהוא הד' הטבעי יותר, יעוי' בשיחה הבאה שהרחבנו בזה.

הכהנים¹⁹, אולם בתורה הלא הוי מנין ממין שונה, והוא, המ"ח אופנים לקנותה, ולא מ"ח מעלות הקיימות בה, ומ"ש מנין זה לתרי המנינים האמורים, וצ"ב.

פרק ג' – מ"ח קנינים

י.

'שהתורה נקנית במ"ח דברים' – יחוד הגברא כת"ח

אכן נראה הביאור בזה, דבאו המ"ח קנינים לא כלפי הה"ת לקניית גוף החכמה, אלא להחשיב הלומדה בשם 'תלמיד חכם', אשר חודרת בו התורה לעצמותו ומרוממתו לגברא רבה, דנשנו בזה מ"ח אופנים בחדירת התורה לנפש האדם ותכונתו, וכמשנת' לעיל דבכח התורה לעשות כן למכין עצמו לשם כך, וזהו ע"י המ"ח קנינים.

ובזה מבואר שייכות המנין דהמ"ח קנינים למעלות כהונה ומלכות, דכל הנך ג' מנינים עוסקים הם ביחוד הגברא על פני שאר בני"א, אם במלך מחמת מעלותיו ואם בכהן במה שמקבל כ"ד מתנות כהונה יתר משאר בני"א, וכן הוא בתורה ביחוד הלומדה כ'תלמיד חכם' וגברא שהוא 'רבה', יתר על פני כל העם, דזה בא ע"י המ"ח קנינים, אשר הם מ"ח מיני אופנים לחדירת התורה לאדם עצמו להשפיע על תכונתיו והליכותיו, וזהו המיוחד שמו בשם 'תלמיד חכם'. וענין זה שייך במסוים לאותו הפרק דנשנית שם הברייתא, דכל אותו הפרק איירי לבאר במעלת החכמים, וכדאי' בפתיחתו 'ברוך שבחר בהם ובמשנתם' יעו"ש, וע"כ נשנה בפרק זה מ"ח הדברים המביאים לאדם למהוי הוא בעצמו 'חכם', ולא רק האמצעים לקניית גוף ה'חכמה'.

[והנה הרבה בחורים שואלים מ"ט לא נזכר במתני' דהמ"ח דברים ענין התפילה, דהלא אי' בנדה [ע:]: מה יעשה אדם ויחכם יבקש ממי שהחכמה שלו, ומבואר דזהו א' מן הדברים המביאים לחכמת התורה, ומ"ט לא נשנית מעלה זו כחלק מקניני התורה. אכן לפי המבואר קו' מעיקרא ליתא, דבמתני' לא איירי בקניית גוף החכמה, דזה אכן נעשה גם ע"י התפילה וכדאי' בנדה, אלא איירי מתני' לבאר יחודו של האדם בשם 'ת"ח', שמרוממתו התורה, וזה נעשה ע"י אלו המ"ח קנינים בדוקא, וא"ש.]

י"א.

מ"ח ימים – מ"ח מעלות

ומעתה נבין ד' רבותינו במה שמכוונים אותם המ"ח ימים כנגד מ"ח קניני התורה, וביאור הדבר, דהא מה דאיכא מ"ח קנינים ול"ס בקנין אחד, אי"ז ריבוי קנינים ע"ד המקרה, אלא לכאוי' הוא כנגד מ"ח מיני מעלות שיש בכח התורה לרומם עצמות האדם²⁰. דהא כל היכא דנצרך לכמה קנינים הרי הם כנגד ג' ענינים דבעי למקנייה. והמשל בזה הוא כענין קידושי אשה, דאי' בירו' דס"ד דבעי לקידושיה את ג' הקנינים דכסף שטר וביאה, ויל"ע מ"ט נצרכו שלשתן, והמבואר בזה לכאוי' דהם כנגד ג' ענינים שצריך לקנות בקידושי האשה, ואכ"מ. [וכע"ז כת' בבעה"ט לענין קניני ישראל דומיא דקניני אשה, יעו"ש הע"ז²¹]. וה"נ הוא הענין במ"ח קניני תורה דבאו כנגד מ"ח מיני מעלות התורה לחדור לטבעיו ותכונתיו דהאדם.

ובזה מבואר אותו הענין אשר מכוון כל יום כנגד מעלה אחרת מן המ"ח מעלות, דכמשנת' באות ח', עבודת אלו הימים היא בהתבוננות שבכל יום בכח התורה להשפיע על האדם ולרומם אישיותו, ע"י שחודרת לכל תכונתיו וטבעיו, וע"כ בכל יום ראוי להעמיק ולהתעלות יותר בהכרה זו, וזה נעשה ע"י לימוד והכרת א' מן הקנינים בכל יום, אשר ענינו של כל קנין וקנין הנו לקנות עוד מעלה בהכרת השפעת התורה על האדם, אם ע"י שמיעת האוזן אם ע"י דיבור חברים או ע"א, וע"י שעוסק בכל יום במעלה אחרת המכנינתו להשפעת התורה עליו, ומתעלה בכל יום להשיג עוד במעלת השפעת התורה על עצמותו, בזה זוכה הוא להשיג ההכרה בכוחה של התורה לפעול כן, אשר שלימותה של הכרה זו הינה בחג השבועות, אחר השגת והכרת כל המ"ח קנינים, והיא היא שמחת התורה²². וכמו שנתבאר.

י"ב.

'רבות בנות עשו חיל' – מ"ח קנינים בחיבור הת"ח יחד

והנה הגר"א בפירושו למשלי, עה"פ [לא, כט ד"ה רבות] 'רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה', כתב דחיל בגי' מ"ח כנגד מ"ח הקנינים שנקנית בהם תורה, וללמד דאלו הקנינים אינם חלים באדם לבדו, אלא רק בחבר ת"ח יחד – רבות בנות. וכלש' "אבל

דקנו ג' ענינים ע"י אותן הג' קנינים, ולכך נתיחד הענין ליקנות בגי' דרכים, וכנ"ל.

²² א.ה. ובזה יל"ב מה דנתיחדה מחלוקת הצדוקים על החכמים בענין מניית ימי העומר דייקא, אי מונים למחרת השבת היינו פסח או שבת ממש, ואף הרבה הרחקות עשו חז"ל עבור כן, ועשו יו"ט כשנצחום וכו', ולכאוי' יל"ע דהא בכל דיני חכמים חלקו הצדוקים ומה נשתנתה המחלוקת בענין מניית העומר, אכן להני"ל י"ל, משום דהלא זהו כל ענין ימי ספיה"ע, בהכרה שבכח התורה הנמצאת אצל האדם וזהו כח החכמים לפרש ד"ת, ששכלם שכל התורה הוא, ובזה לא היה לצדוקים ההשגה כלל, ונתיחדה המחלוקת בימים אלו דייקא מחמת כן. [ועיו' בשיחה הבאה במה שנת' שם בהרחב בענין זה].

¹⁹ ואף דכתב החוה"ל [סופ"ג משער עבודת האלוקים] דכנגד הכ"ד מתנות שמקבל הכהן עובד כ"ד עבודות, יעו"ש, מ"מ התם סדר הדבר הוא להיפך דע"י שמקבל כ"ד מתנות עובד כנגדן כ"ד עבודות, אך הותחל הדבר ביחודו דכהן בקבלו הכ"ד מתנות.

²⁰ כמשנת' לעיל אות ח' דזהו תוכן דהנך קנינים.

²¹ יעו"ש בבעה"ט עה"פ האמור בתורה קודם מת"ת יואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי, דכתב וז"ל "מה אשה נקנית בכסף ובשטר ובביאה, אף ישראל כן, בכסף זו ביזת מצרים, בשטר, זו התורה שנא' תורה צוה לנו משה אל תקרי מורשה אלא מאורשה, בביאה זהו שנא' ואפרוש כפי עליך וגו' ", ומבואר בדבריו נמי אותו הענין, דכל הנך ג' קנינים באו כנגד ג' ענינים הנקנים, ולכך הוו דומיא דקניני ישראל

א"א שיהיה לאדם כל המ"ח, והתורה כולה אינה נקנית רק ע"י כל המ"ח²³, יעו"ש. ובפשטות יפלא הדבר, מ"ט לא יהא שייך כל אלו המ"ח קנינים באדם א' ששיגם ויקנה ע"י חכמת התורה, דודאי אי"ז ע"ד המקרה דכ"א ביכולתו להשיג רק קנינים מסוימים.

אכן לאור הנתבאר בגדרן של המ"ח קנינים, מבואר הענין שפיר, דאילו אכן היו כל אלו המ"ח קנינים, דרכים להשגת גוף חכמת התורה, אזי אין סברא שלא יהא שייך ששיגם הא' לבדו, אולם כיון דנתבאר דכל תוכנם של אותן המ"ח קנינים, הוא בהשפעת התורה על האדם שחודרת לטבעו ותכונתו ומרוממתו, בזה מובן דמשתנה הדבר בין אדם לאדם, דיש אדם שלפי תכונתו פועלים בו האופנים המסוימים להשפעת התורה עליו, ויש אדם שטבעו אחר דנדרשים לו קנינים אחרים, ונמצא כללות המ"ח קנינים והיינו המ"ח מיני השפעות התורה על טבע האדם, שאין נמצאין כי אם בקיבוץ הת"ח יחד, וזהו 'רבות בנות עשו חיל', ששבח התורה הוא שבכוחה להמצא בתוך כל טבע ותכונה שבנ"א כאו"א כפי טבעו ולרוממו.

ובאמת כך היא דרכה של תורה הנלמדת בחבורה, דבד"כ אין הבנת הסוגיא מצויה אצל הבנת היחיד, אלא נצרך לזה חיבור הת"ח שבביהמ"ד יחד שכ"א מוסיף כפי בינתו וראייתו המסוימות, דזהו דרך התורה דחלה באדם כ"א כפי טבעו ושכלו המסוים לרוממו לשכל התורה. וזהו מעלת התורה שבאדם, אשר ע"י הרבות בנות עשו חיל יכול הוא להתרומם למדרגת 'ותחסרהו מעט מאלוקים', וכמו שדרשו שהוא מלש' מ"ט, והיינו, דיכול להתעלות ע"י כללות המעלות כולן [המושגת ע"י ה'רבות בנות', וכנ"ל], אף יותר מאשר מעלתו בקניית חלק מן המעלות, וע"כ חשיב דאית ליה מ"ט מעלות ולא מ"ח בלבד. [וזה חזין אף ממה דימי הספירה דמכוונים הם כנגד המ"ח קנינים, הו"ו מ"ט ימים ולא מ"ח, דהיום האחרון מכוון הוא כנגד ההכרה היותר שלימה שאחר כל המ"ח ימים המכוונים כנגד המ"ח קנינים, וזוכה המשיגה לותחסרהו 'מעט' מאלוקים²⁴, וכמבואר לעיל].

י"ג.

עבודת ימי ספיה"ע

ולאור מה שלמדנו עד כה, נמצינו למדים סדר עבודתנו שבימי ספיה"ע, והאיך להשיג בשלמות ההשגה שבמעלת התורה בהשפעתה אל תוך האדם לרוממו. שהוא ע"י התבוננתו במעלת התורה אשר נמצאת אצל כאו"א מחברינו, איש איש לפי טבעו ותכונתו, ואיך שמשפעת לכ"א כפי ענינו לרוממו וליחדו כת"ח אם ראוי הוא לכך, ועי"ז משיגים כל מעלת מ"ח המעלות, וכפי שכתב הגר"א דנמצאת שלמות השגה זו דמ"ח הקנינים בחיבור ה'רבות בנות' דייקא, ובאה ההכרה שבמעלת כח התורה, שהוא הוא שמחת התורה²⁵.

פרק ד' – 'כבוד התורה גדול'

י"ד.

'לא נהגו כבוד זה לזה - כבוד - כבוד'

אחר הדברים האלה נשוב למה שעמדנו בו בפתיחת דברינו, בד' הגמ' ביבמות שנתבעו תלמידי ר"ע על 'שלא נהגו כבוד זה לזה', והק' לעיל דחזין בד' המהרש"א והמהר"ל, דמחד גיסא כתבו דהנתבעות הינה על כבוד התורה, ומאידך גיסא [וכמו שהשרישו רבותינו] דנתבעו על כבוד חבריהם. אכן להנתבאר עד כה, שני אלו הענינים עולים בקנה אחד, דתלמידי ר"ע לא השיגו כראוי [עפ"י דרגתם] ברושם התורה הנמצאת בחבריהם, והיינו בתורת כ"א לפי אופן סברתו וטבעו, ולא רק לטבע או לתכונה המסוימת, וזהו שכתב המהרש"א דהיה חסר אצלם כבוד התורה, במה שלא הכירו במעלתה היתירה באופן יחודי לו לרומם כל אדם כפי תכונתו וטבעו, וזאת ע"י שלא כבדו כראוי, והיינו לא נתנו הכרה ראויה לתורתן של חבריהן, ד'כבוד' הוא מלש' כובד, והיינו העמדת רושם מסוים, וע"כ משמעות מה ש'לא נהגו כבוד זה לזה', היינו שלא היה אצלם רושם הראוי בתורה הנמצאת אצל חבריהן, וזהו היה שורש תביעתן.

ומה דהיה זה בין פסח לעצרת ודשייך לעבודת ימים אלו בדוקא, היינו משום דהחסרון שהיה בכבוד התורה הוא החסרון שבהכרה בשמחת התורה, שעבודת הימים היא להכיר בזה כדכ' הר"ן. וביאור הדבר, משום דחסרון הכבוד הוא מה שלא נתנו רושם למעלת תורתם כהנתבאר, וכל ענין השמחה הוא בנתינת רושם לדבר מסוים ע"י ההכרה בהמצאותו, דמכירים באותו הדבר וזהו השמחה שבו, וענין שמחת רגל ודומי' דמכירים במעלת הרגל וזהו השמחה ששמחים בו, ונמצאו 'כבוד' ו'שמחה' מקבילים זה לזה²⁶. וד"ז למדנו ממש"כ הרמב"ן בגיטין ז'. [ד"ה כלילא] דמבואר בדבריו דכבוד ושמחה כי הדדי נינהו, דבכ"ג שמכבדין אותו יש שמחה לפניו יעו"ש. וכן נודעו בזה ד' הנפה"ח [שע"ד סופט"ז] דכבוד ושמחה הו"ו מאותו הענין. וברד"ק בספר השרשים [ערך הלל] כתב דזהו ביאור מה שלמדנו בגמ' דקרי ליה כמ"פ לשמחת חתנות כבי הילולא, והיינו משום דמהללים את החתן ומכבדים אותו והוא עצמו שמחת החתנות, והיינו במה שמכירים במעלת נישואיהם. ומבואר כנ"ל דענין 'הכבוד' הוא ענין 'השמחה'.

ט"ו.

הנהגת השביתה בימי ספיה"ע

²³ להתבונן בו הוא, במעלת כח התורה להשפיע על כאו"א הלומדה והמכין עצמו לקבל מעלתה, וכמשנת'.

²⁴ יעו"י בועד 'היהודי ערכו וכחו' (פוריים תשפ"א) אות י"ד, בביאור ענין זה בהרחב.

²³ ובמקו"א ביאר הגר"א דרוב בני"א אין יכולים להשיג הכל ולא כולם, ואכ"מ.

²⁴ וכדאי בר"ה כ"א: דקאי על משה שהשיג מ"ט השערים.

²⁵ והנה הרבה שואלים מה לכוין בספיה"ע, דלכאוי אין כ"כ [לפי דרגתו] מה לכוין בגוף המנייה עצמה. אכן להמבואר המכוון שיש

ומעתה מבואר השייכות שבין ב' הטעמים גבי שביתת מלאכה בימי ספיה"ע, דהטעם הא' הוא דהו מענין שביתת חוה"מ, והטעם הב' משום אבלות, והק' דהוי דבר והיפוכו, ונתי' לעיל [אות ג'] דהנהגה הינה אותה ההנהגה אלא דנשתנה סיבתה מסיבת מועד לסיבת אבל, דתרווייהו מצריכים שביתה מן הסדר הרגיל, וצ"ב בשייכות הדברים בתוכם.

אכן להמבואר א"ש, דמתחילה היתה העבודה להכיר במעלת התורה שזהו שמחת התורה עצמה וכמו שנתבאר, ואז היתה השביתה מדין השביתה דחוה"מ, כיון דענין ימים הללו הוא מענין יו"ט דפסח ושבועות שתוכנם הוא בשמחת התורה, וה"נ ראוי לשוב מהסדר הטבעי הרגיל, כדי להכיר ולהתבונן במעלת התורה שבתוך טבע האדם, כמשנת' לעיל אות ז' בד' הרמב"ן, ושהו שמחת התורה, אכן אחר שלא זכינו להכיר כראוי בעצמינו בענין זה, אז היתה לנו האחיזה בפועל בנתיבות ההכרה הזו ממנו, ונלקחו עד"ז תלמידי ר"ע, וכיום הנהגת השביתה היא מהנהגת והשפעת אותו האבל, שנכיר אנו בכבוד תורת חברינו ויהא לנו עי"ז שמחת התורה. - ולעת"ל שיפקע האבלות מן העולם, יהו הימים האלו ימי שמחה ע"י ההכרה שבכבוד התורה – עשיית רשמה בתוך האדם.

ט"ז.

'משמת ר"ע בטל כבוד התורה'

ונראה להוסיף בה מילתא בהך ענינא ד'לא נהגו כבוד זה בזה', עפ"י מה ששמעתי בלויית הג"ר אבא ברמן, שבהספדו של א' מתלמידיו הביא בשמו, דהנה א' הנה במתני' סוף סוטה [מ"ט.], [דאיירי שם במעלות שנתחדו בהם התנאים ואילו במיתתם], 'משמת ר"ע בטל כבוד התורה', ופירש"י שם [ד"ה בטל] 'שהיה נותן לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות וכ"ש תיבות יתירות ואותיות יתירות.. וזהו כבוד התורה גדול, שאין בה דבר לבטלה'. והיינו, דבמה שנתגלה דבכל אות ותג מלמדנו התורה דבר, בזה נתגלה רשמה הגדול בכל פרט ומשמעות, וזהו גילוי כבודה – רשמה הגדול. והק' הגרא"ב, דהנה לא מבואר במתני' דאחר מיתתו דר"ע נשתכחה דרך תלמודו, וא"כ ממ"כ, אילו אכן המשיכה דרך תלמודו אף אחר מיתתו מ"ט בטל כבוד התורה, הלא אכתי קיים כבודה במה דדרשין כל אות ותג וכו', ואילו לא המשיכה הו"ל למתני' דבטל עצם דרך הלימוד דר"ע, ומדלא א"י כן הרי דלא בטלה, וצ"ב.

ויש לפרש עומק הקו' שבו, דהנה לפוס פשוט לא דרש ר"ע כל אלו הדרשות משום כבוד התורה, אלא מחמת עצמן דהוא האופן ללימוד חכמת התורה, וממילא נתרבה בזה כבוד התורה, וא"כ מה שייך ביטול כבוד התורה במה דלא דרשין כל תג ואות וכו', למיתתו של ר"ע. ואף דחסר ד"ז במציאות, הרבה דברים חסרו כיום במציאות. והיינו, דכ"מ דבאה המתני' להעמיד הוא ענין מסוים דכבוד התורה היה שייך אצל ר"ע דייקא שהעמידו, ובטל מחמ"כ במיתתו, ואילו לא כן אלא דממילא ע"י תלמודו היה הכבוד, חסר זה הענין דכבוד התורה ממילא, ומה אתי לאשמעינן בזה דע"י מיתתו נגרס דכבר לא היה כבוד התורה, דהא לא באו להשמעינו השתלשלות המציאות שבידינו כיום מה גרס להם, וצ"ב. וביותר יל"ה"ק, דאי נימא דהיה כבוד התורה ע"ד ממילא ע"י לימוד כל תג, לא דמיא הך בבא דמשמת ר"ע לשאר הבבות דמתני' שם, וכגון משמת ר"מ בטלו מושלי משלים או משמת בן עזאי בטלו הדרשנין, דהתם הוי מעלה שנתחד בה התנא עצמו שהיה דרשן וכד', אולם בכבוד התורה דר"ע א"י מעלה שנתחדה בו אלא שנתרבה על ידו ע"י אופן לימודו, וצ"ת.

י"ז.

'שהיה נותן לבו לדרוש כל קוץ וקוץ' – 'וזהו כבוד התורה גדול'

וביאר בזה הגרא"ב, דלא היה סדר הדברים במה שדרש ר"ע כל תג ואות וממילא היה כבוד התורה, אלא להיפך, דע"י מעלת ההכרה בכבוד התורה שנתחד בה ר"ע, בא הוא לדרוש לכל אות ואות. וביאר הדבר, דכיון שהכיר במעלת התורה שהיא כולה חכמה, ע"כ תפס שלא יתכן בה שום אות או תג לבטלה, דהא כולה חכמה היא, וע"כ למד מכל אות ותג דבאים ללמד איזה דבר מחכמת התורה. וכ"ז היה משום שהכיר לרשמה וכובדה של התורה ובהמשמעות שיש לכל אות ממנה.

ויש להוסיף בביאור הענין לאור הנתבאר ע"י במעלת התורה המלמדת ומורה²⁷ לאדם, שנמצאת היא אצלו כפי אופן שכלו ותכונתו, ועי"ז אף תורתו שהיא לפי אופן שכלו ותכונתו הינה חלק מהתורה המלמדת, ושהוא ההכרה הנדרשת בכבוד התורה, י"ל דבזה נתיחד ר"ע, שע"י שהשיג הכרה זו בשלמות, הרי תפס בכל אות ותג שבאה התורה להורות וללמד איזה דבר, שכל החכמה שבה מלמדת ומחכמת את האדם, וע"כ למד לכל הלימודים מהתורה, שבכל אופן שבה מחכימה היא את הלימודה.

ובכ"ז נתיחדה מעלתו של ר"ע עצמו, ובטל מעלה זו שאצלו במיתתו, ודומיא דשאר בטילת המעלות דהתנאים ע"י מיתתם.

י"ח.

האבלות לדורות – חסרון התורה

ולפי הנתבאר עד כה בענין דתלמידי ר"ע שלא נהגו כבוד זה בזה, נר' לבאר ענין המוקשה שבאבלות על מיתתו, דהנה הק' הגר"א קוטלר [בס' משנת ר"א ח"ג], מ"ט הוקבע זה האבל על מיתתו של תלמידי ר"ע לדורות, והלא לא מצינו בשום דוכתא אבל על חכם שיהא קבוע לזמן עולם, ואף על משה רבינו שהיה מוסר התורה, נתאבלו כל העם שלשים יום בלבד²⁸ ותו לא, וא"כ מה נשתנו

²⁷ דבמת"ת נתחדש כח התורה לפעול באדם עצמו, ושהיה הדיבור עם עצמותם של בניי כבני"א, ומעתה ע"כ נקרא שמו של הר סיני הר המוריה, שהדבר הנתחדש בו הוא כח התורה להורות אל האדם עצמו, והוא ענין מ"ח הקנינים, וכפשנתי ע"ע.

²⁸ כדכתי' בדברים לד, ח

²⁷ שע"כ נקרא שמה 'תורה'. א.ה. ויש להוסיף בזה, דהנה בתענית ט"ז. אי' דלמה נקרא שמו של הר סיני 'הר המוריה', ושיצאה ממנו הוראה לישראל, ויל"ע לכא' מ"ט נתיחד שמו של ההר ע"ש של ההוראה דייקא שניתנה לישראל, ולא על עצם נתינת חכמת התורה להם, אכן יתפרש לן ביאור הדבר, במה דלמדנו מהקרא ב' ואתחנן [ה, כא] 'מן השמים דברתי עמכם', שבוה הקדים להם הכתוב לישראל גדר קבלת התורה, והוארך בזה בשיחות קודמות, [ר' שיחת ר"ה תשע"ח, שיחת משפטים תשע"ח, שיחת יתרו תשפ"א, באורך עפ"י הרמב"ן שם],

תלמידי ר"ע דהוקבע אבל מיתתן לדורות. ותי' הגרא"ק, דאין האבל על מיתתן של אותן הת"ח עצמן, אלא על הפסד התורה שהיה עי"ז, וכדאי בגמ' [יבמות ס"ב:]: דהיה העולם שמם אחר מיתתן, ואף דשנה ר"ע אח"כ לה' התלמידין שבדרום, מ"מ מסורת התורה המסוי' שהיתה ראויה לבוא דרכם חסרה לנו לעולם, ועי"ז מתאבלים אנו אף כיום.

אלא דאכתי ילה"ק, דהלא בכל מיתת חכם אי' בגמ' [הוריות י"ג]. ד'אין לו תמורה', ומבואר בזה דאף לכל חכם איכא את חכמת התורה איך שהיתה נלמדת על ידו ולזה אין תמורה, ואפי"ה מצינו שקבוע האבל לזמן, ואף גבי משה רבינו למדנו בגמ' [תמורה ט"ז]. דאיכא הלכות שנשתכחו בימי אבלו, ובכל אופן היה האבל על מיתתו ל' יום בלבד, ומה נתיחדו תלמידי ר"ע דהוקבע האבל על מסורת התורה שהיתה בידם, לדורות, וצ"ב.

אכן להנתבאר דאבלותינו שבוה"ז על מיתתן של תלמידי ר"ע, הנו האחיזה שקבלנו בנתבעותינו שבעבודת אלו הימים, להכיר ברושם התורה שנמצאת אצל כ"א מחברינו, בזה מובן ענין אבלות זו שהוקבעה לדורות, שאין היא אבל על חסרון מה שהיה בידם גרידא, וכאבל על כל ת"ח שמת, אלא האחיזה שבידינו על הנתבעות מלומדי התורה להכיר בתורתו של השני גם אם הוא באופ"א מתורתו, וזאת עי"י מה שהושרשנו במיתתן של תלמידי ר"ע שאירע בימים אלו עד"ז. והיינו ביאור תי' הגרא"ק, 'דהאבל הוא על הפסד התורה', דהם עי"י מה דלא נהגו כבוד זה בזה שלא הכירו בתורתם דחבריהם, אבדו לתורה דחבריהם, וזאת חסרנו גם אנו כיום לתורה זו, ושייך האבלות לדידן.

ובזאת זכינו לעומק נוסף בביאור האבלות הקיימת כיום על מיתתן דתלמידי ר"ע, דאילו היה האבל על מיתתן שבעבר גרידא, בזה לא די דהיה ק' מ"ט הוקבע האבל לדורות וכדלעיל, אלא דהיה ק' בסדר האבלות עצמה, דכל עוד דאין אנו מכירים את אותן התלמידים ומסורת התורה שהיה בידם, לא שייך כ"כ להתאבל עי"ז, כיון דאין אנו רואים חסרוננו במה שהיה והיום אינו קיים, אולם כיון דנתבאר ענין האבלות שהוא מה שחסרנו בכבוד ההכרה במעלת תורתן של חברינו, שהוא החסרון שבכבוד התורה, בזה א"ש דשייך הדבר למצבינו כיום, דזוהי אחיזתנו בנתבעותינו בד"ז – ההכרה בכבוד ורושם התורה של כאו"א וללמוד מתורתו. וכמו שנתבאר.

פרק ה' – לה"ר – 'בדד ישב'

י"ט.

'הוא הבדיל בין איש לאשתו ובין איש לרעהו לפיכך אמרה תורה בדד ישב'

נשוב לדי' המהרש"א המבהילין שעמדנו בו בריש דברינו, דכתב דמה שלא נהגו כבוד זה בזה 'אפשר שהיה עי"י לה"ר', והק' איך שייך לתפוס דבר מעי"ז דעברו תלמידי ר"ע הקדושים על איסור מהתורה, עוד הק' בהא דלא נזכר בזה בגמ' מאומה דזהו היה הגופא דעובדא במה שלא נהגו כבוד זה בזה.

ונראה לבאר הענין, ובהקדם נבוא לעיין בעיקר ענינו דאיסור לה"ר, דהנה אי' בגמ' בערכין [ט"ז:]: "מה נשתנה מצורע שאמרה תורה בדד ישב מחוץ למחנה מושבו, הוא הבדיל בין איש לאשתו בין איש לרעהו, לפיכך אמרה תורה בדד ישב". ויל"ע בביאור די' הגמ', דלא נראה דהוי הך הוצאתו למחוץ למחנה כעונש על שדבר לה"ר, דהא בהל' טומאה וטהרה עסקין הכא, וכדכתי' בהך קרא 'טמא ישב מחוץ למחנה מושבו', ומבואר דהוי ההוצאה מן המחנה מחמת מציאות טומאתו ולא כעונש בעלמא. וכן אילו הוה עונש יל"ע בכלל אי' סגי בהל' עונשין בשבועיים גרידא מחוץ למחנה ולסיים עונשו בזה, ולא מסתבר כן. אלא נראה מכ"ז דבדידות מושבו הינה מחמת מציאות טומאתו, דמצב טומאתו מחייבו לצאת אל מחוץ למחנה²⁹. וכן למדנו ענין זה מסדר כניסתו למחנה, דמזה עליו הכהן ואף אומר לו דברי כיבושין [תוי"כ י"ד, ל"ה], ונראה מכ"ז שכניסתו למחנה הרי היא עי"י סדר טהרה מסוים³⁰, וכדכתי' בתורה [פיי"ד] בכל הך פרשה דחשיב המצורע כמיטרה', והיינו, דאחר מה דנדרחק מחמת מציאות טומאתו, מיטרה הוא ואח"כ יכול לשוב אל המחנה. ונמצא מכ"ז דבדידות מושבו הינה מחמת מציאות טומאתו הנוצרת עי"י דיבורו את הלה"ר, וטהרתו הינה בתיקון הדבר עצמו בשיבתו מחדש למחנה. וצ"ב ביאור הדבר, מהו חסרוננו המיוחד דבעי להשלים.

ויש להבין בעיקר הדבר המבואר בגמ' דטומאת מצורע היא על שהבדיל בין אדם לרעהו, מפני מה חשיב המספר לה"ר כמבדיל בין אדם לחבירו, דבשלמא ברכילות שייך להבין, דמספר לאדם מה חבירו דיבר או פעל כנגדו ובוזה יוצר ריחוק ביניהם, אולם בלה"ר אין עיקר המעשה בהפרדה שבין איש לרעהו, אלא מספר גנות על חבירו, ואף אם לפעמים נגרם מזה ממילא שמתרחקים ממנו בנ"א, מ"מ אי"ז שייך להבדלת איש מרעהו, ומדכל תוכן טומאתו הינה על זה הענין חזינן דזהו עיקר המעשה דסיפור לה"ר, ההבדלה בין איש לרעהו, וצ"ב.

כ.

גדר לה"ר

ואשר נראה בזה, דאכן עיקר ענינו של סיפור הלה"ר הוא בהבדלה בין איש לרעהו, וביאור הדבר, דהנה למדנו דאיסור לה"ר הרי הוא באופן דדיבור מצידו דייקא, [וכדכ' הח"ח בכמ"ד דחשיב לה"ר מחטאי הלשון], והנה יל"ע איך יהיה הדין בכגון הסיט וילון ועי"י הסטתו נתגלה גנותו של חבירו שהיה שם, אם חשיב לה"ר כיון דסו"ס גילה גנותו של חבירו, או דמ"מ כיון דלא הוא העמיד את גנותו של חבירו, אלא היה הה"ת לגילוי המציאות שראו מעשה חבירו עי"י ההסטה הנ"ל, הרי דלא עבר על איסור לה"ר, והיה מקום לומר דלא חשיב דעבר על האיסור משום לתא דגרמא שאין מתיחס התוצאה איליו, דנתגלה גנותו ממילא ולא ישירות עי"י מעשיו. אכן נראה פשוט דאי"צ לזה אלא דלא חשיב התגלות גנות זו דחבירו על ידו, כסיפור דלה"ר כלל, דכל איסור לה"ר הנו דוקא

³⁰ דכלל כל טומאה הרי היא לצורך טהרה, וכמו דחזינן במתני' [כלים פ"א] דכל שאין לו טהרה במקוה אין לו אב הטומאה, דליכא תוכן במציאות טומאתו אם אינה לתכלית טהרתו.

²⁹ וודאי איכא בזה גם רובד מסוים דעונש, דכל דרכיו משפט, ובא לו בדין הצער שנגרם לו עי"י כל היציאה, אולם מ"מ אי"ז עיקר הענין וכנ"ל.

היכא דהעמיד הוא גנותו של חבירו וכדחזינן דהצריכה התורה שיספר הלה³¹, ולא היכא דהוא הה"ת להתגלות גנות חבירו הנראית מעצמה³². אלא דבאמת צריך להבין פשרו של דבר זה, הלא סו"ס מגלה גנותו, ומה אכפ"ל אם ע"י סיפור מצידו שמעמיד גנותו של חבירו, או באופן אחר³³.

וי"ל בזה, ובהקדם מה דבעי שיהא ע"י דיבור דוקא, דהנה ענינו של הדיבור הוא בחיבור בין האנשים, דעל ידו מתחברים ומתקשרים זה עם זה³⁴, וזהו כוחו, וכדכ' החזו"א בספר אמונה ובטחון שברא הקב"ה לכת הדיבור כדי שיתחברו בנ"א ביניהם, דכל דיבור ודיבור שבעולם ואפי' באקראי³⁵ הרי הוא חיבור שבין המדברים³⁶. ומעתה בזה נבין ענינה של לה"ר בדיבור דייקא, משום דחומרתה המסוימת דלה"ר, אין היא מעצם מה דאומר גנות על חבירו, וכדהוכחנו מפי' שילוחו, וכן מדחזינן חומרתה יתר משאר פרשיות דבנ"א לחברו. אלא חומרתה הוא במה שמוציא המספר את המסופר מחברתו, והיינו, דכשמדבר הוא עם חבירו גנות על האחר, בזה מוציאים הם את האדם המסופר מחברתם, דאומרים הם יש מקום דשייכים בו רק שנינו ולא הוא, וזה כשמתחברים אנו ע"י דיבור בגנאי עליו, שהוא הלא אינו שייך לחיבורינו בדיבור זה, ובזה הרי הם מוציאים את המסופר מחיבורם שיצרו לעצמם. וזוהי תוכן חומרתה של לה"ר, במה שיוצרים חיבור הפסול ביניהם, ומפקיעים בזה את החיבור האמיתי של כל א' מישראל באשר הוא, כחלק מן הכלל. וע"כ הוי זה ע"י דיבור דוקא, דבדיבורם המשותף פועלים החיבור הפרטי ביניהם אשר המסופר מחוצה לו.

ובאמת לכשידקדק כל א' המספר לה"ר בעצמו, ימצא דתאוצתו הגדולה [אשר היא מיוחדת בענין לה"ר בפרט כמובא בס' ח"ח פעמים רבות, (יעוי' בשמח"ל שער התבונה בהג"ה שם)], מכוונת היא בפרט כלפי ענין זה, דסיפוק גדול יש לו ממה שכילה וסילק את חבירו מהחיבור שיצר הוא עבורו, וזהו חומרתה של לה"ר, כמו שנתבאר.

וענין זה יש ללמוד מד' רש"י בפ' קדושים [שמות יט, טז ד"ה לא], עה"פ 'לא תלך רכיל בעמך', 'ותרגומו לא תיכול קורצין... לש' קורץ בעיניו, שכן דרך כל הולכי רכיל לקרוץ בעיניהם ולרמוז דברי רכילותן שלא יבינו שאר השומעים'. והק' עליו הראשונים [יעוי' בד' הרמב"ן שם ועוד], מהו התוכן במה דקורצים בעיניהם שלא יבין, עד שהגדירנו התורה לאיסור בשם זה. והנראה לבאר בזה לאור הנתבאר, דכל תוכן איסור לה"ר ורכילות, הוא במה 'שלא יבינו שאר השומעים', והיינו להעמיד את היות הרומז והנרמז בעלי דברים ביניהם והם המוציאים מחיבור זה אנשים כפי רצונם, וע"כ נקרא שמו דהאיסור ע"ש זה, דזהו עיקר תוכנו, וכמו שנתבאר.

כ"א.

'אשר אמרו ללשונו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו'

'לשון תליתאי'

ונראה דהוא הסיבה למה דמצינו בעולם דבאיסור לה"ר רבו המורין התר לעצמן, [וכמב' ב"פ בד' הח"ח], ופשר הענין הוא, דאומר המספר הלא איני יורד עם המסופר לחייו הוא, אלא איני רוצה אותו בחברתי, ובזה בעלים אני על עצמי שלא יהא עמדי בחיבור זה, ולא רואה הוא את עצמו בזה כיבא בגבולו של חבירו' אלא כיעושה בתוך שלו, וע"כ יותר קל הוא לו לספר לה"ר על רעהו.

ובאמת שד"ז למדנו מד' הגמ' בערכין ט"ו: דא"י שם "כל המספר לה"ר כאילו כפר בעיקר, שנאמר אשר אמרו ללשונו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו". ומבואר דהמספר לה"ר אומר ע"י דיבורו 'מי אדון לנו', וצ"ל ב'ביאור הדבר. והמבואר בזה, דהמספר לה"ר הרי הוא יוצר חברה וחיבור לעצמו שאין הקב"ה נכנס בתוכה כבי', דסובר הוא הרי ברשות עצמי הוא לקבוע עם מי אתחבר, וכאילו אין הקב"ה יכול לתבוע ממני³⁷ ח"ו, והוא כפירה בעיקר. ונמצא המספר לה"ר ע"י הפקעת החיבור האמיתי ויצירת החיבור העצמאי שלו שאינו שייך כבי' לבורא ית', מגיע הוא ח"ו לימי אדון לנו. וזוהי חומרתה דלה"ר.

והנה עוד אי' בגמ' [שם], דלה"ר הוא "לשון תליתאי קטיל לתליתאי, הורג למספרו ולמקבלו ולאומרין עליו³⁸", ויש להבין מ"ט חשיב דנהרגין הן עצמן, דודאי אין הביאור משום העברה שעשו דנענשין ע"ז, כי א"כ אי"ז שייך לענין הריגת שלשתם דכללתם הגמ' כאחת. אכן נראה הביאור ע"פ משנת', דבדיבורם לה"ר יצרו חיבור חדש לעצמם, וסלפו החיבור האמיתי דכלל"י, במה שהפקיעו עצמם ממנו ויצרו תחת זה 'תת חיבור' מסוים לעצמם³⁹, ומעתה הורגין שלשה, את המסופר שניתקוהו מחברתם, וכן את עצמם שנתנתקו והופקעו ע"י מן החיבור האמיתי דכלל"י, ומתו מחיבור זה, ע"י יצירתם תחתיו את החיבור השקרי לעצמם. וזהו ענין לה"ר קטל שלשה, שהיינו דניתק והמית הלה"ר את השלשה מחיבוריהם.

כ"ב.

'בדד ישב מחוץ למחנה מושבו' - 'ושב אל המחנה'

ובאלמים דחסרים הם לכת הדיבור, שהוא הענין המחבר, חסר להם בהחיבור הכללי דכל ישראל יחד בשמיעת דברי התורה שם. וא"ש.

³⁵ יעוי' כתובות ל"ג. בסוגי' דראוה מדברת.

³⁶ ולמדנו כאן דקפידא איכא לדבר עם אנשים ראויים בלבד, ואף דיבור שאינו גרוע בעצמותו ראוי ליזהר שלא לדבר עם אנשים שאינן ראויין, דכמשנת', ע"י הדיבור בא החיבור לבין המדברים ונמצא מתחבר ע"יז לאדם שאינו ראוי ח"ו.

³⁷ ויש מן האנשים דסבורים כן אף בענינים אחרים, דשייך ח"ו ליצור 'חברה' ומערכת חברתית, בלי דשייך בזה עניני הקב"ה כבי', והוא ענין 'מי אדון לנו' המבואר כאן.

³⁸ כפי ג' הבי"ח שם.

³⁹ ואמנם שייך למעבד 'תתי חיבורים' מעין אלה ברוחניות, דשם אדרבה מתכוונים לצרף חיבור זה עם כלל"י, [א.ה. יעוי' בשיחת בא פ"א במשנת' שם כע"ז בענינו של חובת קריאת שמו"ת דהיחיד עם הציבור], ולא כחיבור זה אשר בא להפקיע החיבור הכללי דכלל"י.

³¹ והק' בבי מדרשא מהא דא"י בח"ח [כלל א' ס"ח] במי שהראה מכתב שכתב חבירו דע"ז נתגלה גנותו של הכותב, דחשיב לה"ר, ומ"ש מהסיט וילון וממילא נתגלה מעשי חבירו. אכן נר' דלא שייך ענין זה להנתבאר, דהתם הלא איירי במכתב הנשלח איליו שהוא מגלהו וחושפו לאחריו, ובזה הוי כענין סיפור שהוא המעמיד מתוך שלו את גנות חבירו, וא"ז ה"ת בעלמא להראות לעולם מעשי חבירו וכהסטת וילון דומי'.

³² והראוני דכן מובא בשם הגריש"א שפסק כן.

³³ ואמנם בח"ח כתב שם דפה הוא ענין רוחני וכו', ובאה קושיתנו ע"ד פשוטו בביאור ההלכה.

³⁴ א.ה. ונר' ללמוד הך ענינא מדינא דהקהל, דא"י בגמ' חגיגה ב: דאלמים השומעין ואין מדברין פטורין מן ההקהל, דקרי ביה למען ילמדו לאחרים ואפיקו משה אלמים, ולכאוי' יל"ע בטעם הדבר, דהלא פקחין הם לכל דבריהם וכדאי' בגמ' שם, ואפשר להציע בזה לאור הנ"ל, דמכיון דתוכן הענין דהקהל הרי הוא בבוא כל ישראל יחד,

ומעתה מבואר ענין ריחוקו דהמצורע הנוצר בדיבורו את הלה"ר, והמצורע שריחק עצמו מן החיבור דכלל"י ע"י יצירתו לחיבור המסוים דעצמו, מורחק הוא ע"י גופא מחנה ישראל ויושב הוא בדד, ולא כעונש, אלא מכורח מציאות ריחוקו – טומאתו, אשר מחייבתו לשבת מחוץ למחנה דבני ישראל אשר מובדל הוא מהם. ובאמת שלמדנו לטומאה מעי"ז בטומאת חסידה, דאי' בפי' שמיני [יא, יט] דהיא מן העופות הטמאים. ומקשין העולם דהא פירש"י שם [ד"ה החסידה] בטעם שמה "שעושה חסד עם חברותיה", וא"כ מ"ט טמאה היא, ונודע התי' בזה, דטמאה היא משום דעושה חסד עם 'חברותיה' דייקא, והיינו דמופרשת היא מן הסדר הראוי והיא טומאתה. וכענין זה הוא טומאת מצורע דע"י שהוא הבדיל בין איש לרעהו, והפקיע עצמו מן החיבור האמיתי דכלל"י בהעמדת חברה הקיימת לעצמו בלבד, בזה טמא ומופרש הוא מהם ויבדל הוא מחוץ למחנה.

ובזה בא סדר שיבתו כלפי מה שתרחק, דכשחוזר למחנה אחר ימי הרחקו, מתחבר הוא מחדש לחיבור הכללי דישאל, ומתקן בזה ריחוקו וטומאתו, ובאמת נראה דחזינן לעני"ז מכל סדר טהרתו, דבתחילה שב הוא למחנה ישראל, אולם אכתי' ויושב מחוץ לאהלו שבעת ימים' [יד, ח], והיינו דאסור בתשמיש המטה כדפירש"י שם, דלחיבור העמוק יותר דבין איש לאשתו, אכתי' אינו ראוי לשוב מיד, ואף אחר השבע ימים אינו ראוי לבוא למחנה שכינה, שהוא החיבור השורשי מכולן, וכדאי' בגמ' [חגיגה כ"ו]. גבי עליה לרגל דאז כל ישראל חברים, ששם הוא מקום החיבור בין ישראל לאביהם שבשמים, לזה אינו ראוי לבוא עד שיביא טהרתו אל הכהן שיעמידו בפתח אהל מועד, וילמדו האידן להיות שייך לחיבור הכללי דכלל"י. ונמצא סדר טהרתו מיוסד הוא על מדרגות החיבורים האמיתיים דהפקיע הוא את עצמו מהן⁴⁰, וכמשנת'.

והנה בלש' הגמ' הנ"ל בערכין אי' דהוא הבדיל בין איש לאשתו וכו', וימלה"ק מ"ט הוצ' לכך, ומה"ת דמפריד הוא בין איש לאשתו ע"י הלה"ר, אכן להנתבאר א"ש ביאור הדבר, דמהא דבסדר טהרתו נצרך הוא אף אחר שיבתו למחנה ישראל ליבדל מאשתו, חזינן דזהו חלק מ'הבדל ישי' שלו, דבעי לתקנה בטהרתו.

כ"ג.

'י"ב אלף זוגות תלמידין'

אחר כל זאת, נשוב לבאר ד' המהרש"א בענין של תלמידי ר"ע, והק' בשייכות תפיסת הענין לומר כן על קדושי עליון כתלמידי ר"ע שעברו על איסור לה"ר, ועוד הק' דלא נזכר גופא דעובדא זו בגמ'. ונראה לתפוס קצה הענין לאור הנתבאר. דהמכוון בלש' הגמ' לעובדא ד'ספרו לה"ר' הוא מהא דאי' בלש' הגמ' [ביבמות שם], "שנים עשר אלף זוגי תלמידים", והנה בכתובות ס"ג. דלא איירי במיתתן, אי' הלש' "כ"ד אלף תלמידים", ומדנקטה הגמ' על שלא נהגו כבוד זב"ז את הלש' "י"ב אלף זוגות", מבואר ענין מסוים המכוון בלש' הגמ' כלפי ענין זה שהיה בהיותם זוגות, ומכאן אשמועי' דשייך הדבר לחסרון לה"ר דענינו הוא כמשנת', ביצירת המספר חבורה לעצמו מחוץ לחיבור כלל"י הכללי, וה"נ בתלמידי ר"ע, דודאי לא עברו על איסור לה"ר, ולא דברו גנות על חבריהן מעולם, אלא היה נתבעותם על מה שלמדו התורה כזוג בפני"ע את תורתן ללא שייכות לתורת חבריהן, והיינו, דעצם היותם זוגות ודאי הוא מעלה, וכן הוא אופן לימוד התורה, אלא דהיה התביעה עליהם לפי דרגתם⁴¹ במה שלמדו כל זוג את תורתו בלבד ולא את תורתו של האחר, שתפסו כ"א הצורה והאופן המסוימים לו דייקא באופן לימוד התורה, והיה זה כנגד עבודת אלו הימים שבין פסח לעצרת, שכמו שנתבאר לעיל באורך, עבודתו הוא להכיר בכח התורה שבאדם באשר הוא כפי תכונתו וטבעיו, וממילא אף בתורתו עצמה כפי שהוא לומדה, וע"כ היה התביעה עליהן בימים אלו ומתו אז, ומכאן למד המהרש"א דהתביעה עליהן מענין לה"ר הוא, דתוכנו ביצירת חבורה מסוי' בדיבור המספר, וזה היה שייך בבחי' מסוימת בלימוד תורתו כזוגות כ"א כלפי השני, וכנ"ל.

פרק ו' – הוגן לתורה ולומדיה

כ"ד.

'ותן חלקי בתורתך - ותנני לחן בעיניך ובעיני כל רואינו'

והנה ידועי' ד' המדרש בקהלת [פ"א], עה"פ בבוקר זרע את זרעך ולערב אך תנח ידיך, דדרשוהו על ענין ר"ע ותלמידיו, ואי' שם במדרש דהיה להם צרות עין. ונראה דודאי אי"ז צרות עין כפשוט', דצרה עיני תלמידי ר"ע ח"ו במה דטוב לשני ולא להם, דפ"ב דלא נכשלו בזה. אלא כונת המדרש הוא לענין הנתבאר, דמה שתלמידי ר"ע לא הכירו כראוי בתורתן של חבריהם אלא עסקו בתורתן שלהם בפרט, היא מפני דלא תפסו ההכרה השלמה בהיות התורה נמצאת בכמה מיני אופנים אצל כאו"א כפי תכונת שכלו שע"כ לכ"א איכא את חלקו בתורה שלו בפני"ע, ושלא נמצא כל האופנים אצל כ"א, [וכענין ד' הגר"א גבי מ"ח קנינים שהו' לעיל אות י"ב], ותפיסה זו עצמה היא שקראה המדרש צרות עין.

אכן הנדרש בעבודתנו הינה 'עין הטובה', להכיר בתורת השני ובחלקו בה, ומכח זה בא הענין שיאמר דבר בשם אומרו, דמעמידים בזה ההכרה בתורת חבירו שאכן כל ידיעתנו בדבר זה הוא מחמת תורתו המסוימת שאצלו.

ולמדנו למעלה זו דעין טובה בתפיסת המעלה המיוחדת דהשני, ששיכת היא בין בחלק כלפי בני"א למקום ובין בחלק בני"א לחבירו, בדי' הרבינו מנוח בהל' תפילה [פ"ז הל"ד ד"ה ותתנני], שביאר לש' התפילה ד'תתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו', דבר"מ גורס מקודם לכן 'ותן חלקי בתורתך ותתנני לחן' וכו', ולכאוי' יל"ע מה שייכות תפילה זו כלפי בני"א לחבירו דתתנני לחן בעיני כל רואי, לתפילה כלפי החלק דבני"א למקום ד'תן חלקי בתורתך' ו'ותנני לחן בעיניך', וכן יל"ע בשייכות הענין לברכת המעביר שינה לברכה ותפילה זו. ויעיין ברבינו מנוח שם שמבאר עיקר הבקשה והצורך במתן חן זה, ז"ל "כי מי שאינו נושא חן בעיני רואיו אלא שהוא עליהם למשא כבוד וטוב מותו מחייו". ולמדנו בזה, דהיכא שאין שמים לב לחכמתו ותורתו המסוי' דהשני, הרי שנדמה

⁴¹ והנה לפום דרגתו אנו נחשב ההנהגה זו למצוה לעסוק כל זוג בתורה כפי ענינו, אלא דלפום דרגתם נתבעו על כך, וכענין החסידים שהיו 'הולכים בתשלוח לחטוף עברות של רבותיהן'....

⁴⁰ ומכאן ראוי שנתבונן אנו לנפשנו, שזכינו לשוב אל המחנה דידן, לאחוז בחיבור הקיים אצל כל יושבי הביהמ"ד, לבל נהיה חלילה מופרשים ממנו עד שמחוץ למחנה יהא מושבנו, אלא נתפוס עצמנו כחלק מן החיבור האמיתי דהכלל, אותנו יחד עם כל חברינו.

הוא בעיניו כלפי אחרים כנטל חיצוני 'וכמשא כבד' שטוב מותו מחייו, וביאור ההדגש ש'שבמשא כבד', יל"ב עפ"י הנתבאר לעיל אות י"ד, דכבוד הוא מלש' כובד ומענין רושם, והיינו שהיכא שאין כובדו – רושמו ניכר שאין מכרין בתורתו, טוב מותו מחייו⁴². ומעתה שייך הענין לתן חלקי בתורתך דהבקשה הינה שיוכר חלקי המיוחד לי בתורה, וע"ז באה התפילה הנ"ל שהיא כחלק מברכת המעביר שינה, דמתפללן להיות 'ער' ו'חי' אף בעיני אחרים. ושחיותו העומדת לפני המקום 'חן בעיניך', תעמוד אף בעיני אחרים – יובעיני כל רואי'.

ומבואר בזה מעלת ראיית השני בעין טובה⁴³, דכפשת' היא הכרת השני במעלותיו ובמעלות תורתו השייכות לו, והיא חשובה כהענקת חיים.

כ"ה.

'ואל יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם'

והנה בלש' תפילתו דר"נ בן הקנה אי' 'ואל יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם', ובפשטות ה'ואשמח בהם' הינו בקשה בפני"ע, דאשמח בחברי, אכן יעוי' בב"י [או"ח סי' ק"י] שהביא ממחר"י אבוהב בשם תלמידי ר"י, [וכבר כתב כן בפירש"י שם] דהבקשה היא 'שלא יכשלו החברים ותמשך מזה רעה שיהא שמח בכשלונו', [יעוי"ש בפ"י השני דפ"י כדפשטיה], ויל"ע, וכי ר"נ בן הקנה היה חושש שיהא שמח בכשלונו של האחרים, ולא יתכן זה הדבר, וצ"ב.

אכן נראה לפרש הדבר, דהנה שמחה היא ההכרה במעלת הדבר, וכגון שמחת חתן וכלה דמכירים בשלמות הנעשית ע"י נישואיהם, וכן בשאר מיני שמחות, ומעתה י"ל דהנה היכא דנבון האדם בדרך תלמודו אם נכונה היא או שאינה, ורואה שהשני נכשל בדרך לימודו שלו הרי בזה שמח הוא שמרגיש שדרך לימודו היא התועלתית והנכונה, וכלפי זה באה תפילת רנבה"ק שלא יגיע לשמחה שאינה נכונה כגון דא ע"י כשלונו האחר להרגיש התועלת שבחכמתו הוא, וטעם הדבר משום דלכ"א איכא את חכמתו המסוימת לו כפי ענינו ואיך שנמצאת אצלו חכמת התורה, וע"כ אין שייך הכרת רושם חכמתו כהפך מרושם חכמת חברו, אלא כמקביל לו, ובקש רנבה"ק שיבוא רק לשמחה הנכונה בהכרת מעלת החכמה המסוימת השוכנת בקרבו של חברו. וכמשנת'.

ושייך הדבר לעבודתנו אנו בימי ספיה"ע, דכפי שנתבאר לעיל בד' הר"ן, עבודתנו הינה בשמחת התורה, להכיר במעלתה ובכוחה, וצריכים אנו להתבונן שתהא השמחה באופן הראוי לה, שהוא להכיר גם ברושם חלק תורתו של האחר, שהוא הוא שמחת התורה.

כ"ו.

'אתה לא הוגן לא לתורה ולא אלי'

ובמה שעמדנו בו בשייכות הענין דבנ"א למקום להענין דבנ"א לחבירו בהכרת מעלות תורתו, וכפי דחזינן זה הענין מנתבעות תלמידי ר"ע, כמו שהארכנו ע"ע. יש להביא מעשה שהיה בעת שלמדתי אצל הגר"י הוטנר בישי' פחד יצחק, והגיע בחור ללמוד שם מבית רחוק ממושגי בן תורה, ולמד תורה הרבה באופן המעולה, וקירבו הגר"י הוטנר מאוד, ושאל א' מן הבחורים שהיו שם את הגר"א שכטר, מ"ט מקרבו הגר"י הרי 'לא יצא ממנו הרבה בעתיד', ובשביל מה להשקיע בו. ואמר לו הגר"א 'אתה לא הוגן לא לתורה ולא אלי', וכוונת הדברים דכמו שנתבאר שהתורה נמצאת אצל כ"א לפי ענינו וחכמתו, ותורת האחר הרי הוא חלק מן התורה, ומכבוד התורה עצמה הוא להכיר בזה, ומעתה כשלא תופסים זה הענין ולא זוכים לזאת ההכרה, הרי מלבד דחסר בתפיסה הנכונה והראויה כלפי חברו, דזה שייך ללתא דבנ"א לחבירו, חסר גם בתפיסת כבוד התורה, דבאו כאחד ב' הענינים, וכמו שנתבאר לעיל.

והיינו, דחברת ת"ח לאו חיבור דבנ"א לחבירו בעלמא הוא, אלא חיבור אחר, חיבור הנובע מכח בנ"א למקום, מתפיסת מעלותיו וחלק תורתו דכל אחד, וכדכ' הר"מ [פיה"מ דמאי פ"ב מ"ג] דת"ח נקראים חברים משום דחברתם נאמנה שכונתם לשם שמים, דחיבורם הוא חיבור אמיתי האמון מצד עצמו, שהוא שלימות התורה בהקבץ כל חכמתם יחד, ואי הכרה בחיבור זה, כמוה כאי הכרה בכבוד התורה עצמה.

וזהו ביאור שייכות הענינים שלמדנו אצל תלמידי ר"ע שנתבעו על מה שלא הכירו כראוי בכח התורה שבתבניהם, מחמת כבוד התורה עצמה, וכדכ' המהרש"א. ושייך הדבר מאידך גיסא לתביעה עליהן מענין לה"ר, דבאו ב' הענינים שייכים ותלויין זב"ז, כנ"ל.

כ"ז.

'מודים אנחנו לפניך ששמת חלקינו מיושבי ביהמ"ד'

וזהו עומק ההודאה שמודים אנו אחר הלימוד, 'מודים אנחנו לפניך ששמת חלקינו מיושבי ביהמ"ד', והיינו, בהכרה בחלקינו הקיים בתוך ביהמ"ד, שבקיבוץ היושבי ביהמ"ד נותן כאו"א את חלקו בתורה, כפי אופן חכמתו וחלקו בה, ומתקיים ע"י קיבוץ זה שלימות התורה.

, והמשך ההודאה הוא 'שלא שמת חלקינו מיושבי קרנות', והנה לכאוי' יש להבין מה ענין הודאה זו דלא שם חלקינו מיושבי קרנות, דמה"ת שנהיה כהם דייקא, אכן נראה הביאור בזה דיושבי קרנות הרי הם אנשי ריקנות שנחשב אצלם הערך האמיתי כלום, והנה אלו שאין הוגנים לא לתורה ולא לחבריהן, הרי"ז משום שלא נחשב אצלם התורה וחבריהן כלום, ונמצאו הם מיושבי הקרנות

אוהב ימים לראות טוב לצורך לשונך, דבעי שיראה את האחר בראייה טובה מעיקרא ועי"ז ינצור לשונו מרע, והיינו ד"החפץ חיים" הוא הפך בעל לה"ר, וכמשנת'.

⁴² ולפ"ז מבואר עונש מיתתן דנטלו המיתה כנגד מה שנתבעו שהיה 'טוב מותו מחייו'

⁴³ וכמו שהיה אומר הגר"ש קוטלר דהנה כתי' 'מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע', וביאור השייכות בזה בין

ויכולין הם להמצא אף בתוככי ביהמ"ד, הרי ויכולים הם להמצא אף בתוככי ביהמ"ד, אולם אנו שיודעים יקרת ערך התורה ורושמה, ויקרת חלקו של כ"א מאיתנו בה, מודים אנו שחלקינו הוא מיושבי ביהמ"ד המכירין בזה, ולא מאותן אנשי קרנות.

וע"כ כמה מחויבים אנו להודות בפרט למי ששם חלקינו אנו מיושבי ביהמ"ד, בית גדול זה, וכד' הגמ' במגילה [כ"ז. עפ"י הרד"ק] דהיינו בית שמגדלין בו אדם גדול, ובפרט מביהמ"ד כזה⁴⁴ אשר הוחדר בו ע"י רבותינו מקדמת דנא, חובת ההכרה בחלקו של כ"א מיושביו, ובגידולו של כ"א ע"י יחד עם חבריו. ויהי"ר שנוכה מתוך הדביקות הקיימת כעת של 'ההולך ללמוד נעשה אדם גדול', לזכות לשמחת התורה כנתינתה וצורתה, שנשמח בחברינו ושחברינו ישמחו בנו.

מפתחות

ביאורי תפילה

'ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו' כ"ד. 'מודים אנחנו לפניך ששמת חלקינו מיושבי ביהמ"ד ולא שמת חלקינו מיושבי קרנות' כ"ז. 'ואל ישלחו חברי בדבר הלכה ואשמוח בהם' כ"ה.

ספרי מוסר

חובת הלבבות (ספ"ג משער עבודת האלוקים) – 'וע"כ תמצא כ"ד תורות כהונה כנגד כ"ד טובות שהיטיב בהן הבורא לכהנים, והם כ"ד מתנות כהונה' ט' בהע'.

דברי רבותינו

ספרי רבותינו ט. י"א.	רבי אבא ברמן ט"ז. י"ז.
הח"ח כ. כ"א.	רה"י רבי דוד כהן ד בהע'.
רבי אהרון קוטלר א. ובהע' י"ח.	רבי אהרון שכטר כ"ו.
רבי שניאור קוטלר כ"ד בהע'.	
רבי יצחק הוטנר ב בהע' כ"ו.	חסידים כ"ג בהע'.

⁴⁴ ואף בביהמ"ד אחרים ראוייה לעבודה זו, עבודת ההכרה בכבוד התורה שבכא"א.

